

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՏԵՐ ԳՐԻՉ ԵՒ ՆԱՏԵՐԵԱՆՔ

Մեր գրչութեան պատմութեան մէջ պատուաւոր էջ մը կը գրուէ Նատեր գրիչ, ոչ միայն իր կատարած ընդօրինակութիւններով, այլ նաև նահապետն ըլլալով ճարտար գրիչներու և ծաղկողներու ընտանիքի մը: Իր երեք որդիները — Աւետիս, Ստեփանոս և Գրիգոր — ուսած են հայրենի արուեստը և արդիւնաւորապէս կիրարկած, առաջին երկուքը մանաւանդ: Ապա Ստեփանոսի որդին Յովհաննէսն ալ իր կարգին շարունակած է ծաղկողի աշխատանքը՝ տալով իր լուսման հայ մշակոյթի գանձանակին: Նատերեանք առաւելապէս աշխատած են Խրիմի մէջ՝ Սուրբաթ քաղաքը:

Ներկայ յօդուածով համառօտակի կը ներկայացնենք Նատերեանց երեք սերունդի պատկանող գրիչները և մեզի ծանօթ իրենց աշխատութիւնները:

Ա. Նատեր Գրիչ, 1300? — 1370?, աշակերտ Յակոբի (Յուցակ Զեռ. Անկիւրիոյ, էջ 776): Ամուսինը՝ Մլհաւան, մեռած 1365ին: Զուակները՝ Յովհաննէս, վաղամեռիկ (1324—1344), Աւետիս սարկաւազ, Ստեփանոս քահանայ, Գրիգոր Եպիսկոպոս, և Հեղինէ: Իր աշխատանքներէն ծանօթ են աւելի քան տասնեակ մը, կատարուած 1339—1363 թուականներուն: Կը ներկայացընենք թուականի կարգով:

1. Աւետարան, 1339ին, Սրսցու օրինակէ, կամաւ «Առաքեալ Հորհազարդ նկարչի» — Զեռ. Երեւանի, թ. 7837:

2. Աւետարան, 1341ին աւարտած է, Գէորդ սարկաւազի փափաքով — Զեռ. Երեւանի, թ. 2653:

3. Աւետարան, 1342ին օրինակած է: Ծաղկող իր որդին Աւետիս — Զեռ. Վիեննայի, թ. 849:

4. Աւետարան, 1344ին — Զեռ. Երեւանի, թ. 7637:

5. Աւետարան, 1346ին, Արբաշամ երէցի խնդրանքով: Ծաղկած և կազմած է իր որդին Աւետիս — Զեռ. Երեւանի, թ. 7636:

6. Աստուածաշունչ, 1346ին, Գրիգոր և Վահան արեղաներու խնդրանքով — Յիշա. ԺԴ. Դարի, թ. 436:

7. Աւետարան, 1347ին, Մկրտիչ երէցի համար: Նկարազարդած է իր որդին Աւետիս սարկաւազ՝ բարձր արուեստով — Զեռ. Երեւանի, թ. 7742:

8. Ճառքնոյի, 1347ին: Ստացողք բազումք. Եկեղեցականք, աշխարհական արհեստաւորք, և բարեպաշտ կանայք — Յիշա. ԺԴ. Դարի, էջ 359—367: Զեռ. Երեւանի, թ. 3797:

9. Ճաշոց, 1358ին, Սարգիս Քահանայի փափաքով — Զեռ. Անկիւրիոյ, թ. 156:

10. Ճաշոց, 1358ին, Յովաննէս և Յոհաննէս կրօնաւորներու փափաքով — Զեռ. Երեւանի, թ. 7435:

11. Տօնապատմաւ , 1359ին , Մարգարէ արեղայի խնդրանքով .— Ձեռ . Երեւանի , Թ . 2040 :

12. Մեկնութիւն Կարողիկէից Թորոսց՝ Սարգիս Վարդապետի , 1360?ին , Անյոց Վանքի միաբաններուն փափաքով .— Յիշատ . ԺԴ . Դարի , Թ . 567 : Ձեռ . Երեւանի , Թ . 1529 :

13. Բան Գիմադրական Ընդդէմ Հերձուածողաց՝ Ստեփանոս Օրբէլեանի , 1363ին .— Ձեռ . Երեւանի , Թ . 6886 :

Բ. Աւետիս սարկաւազ , Գրիչ , Ծաղկող եւ Կազմող , (1325? – 1381?) , որդի Նատերի եւ Մլհաւանի : Նախ աշակերտ եւ ապա գործակից իր հօրը : Իր գործունէութեան շրջանը տեւած է երեք տասնեակ տարիներ , 1342–1371 : Այդ ժամանակաշրջանէն ծանօթ են տասնեակ մը գործեր , հետեւեալ յաջորդականութեամբ .

1. 1342ին ծաղկած է իր հօրը օրինակած Աւետարանը .— Ձեռ . Վիեննայի , Թ . 849 :

2. 1346ին ծաղկած եւ կազմած է իր հօրը օրինակած Աւետարանը .— Ձեռ . Երեւանի , Թ . 7636 :

3. 1347ին նկարապարզած է իր հօրը օրինակած Աւետարանը .— Ձեռ . Երեւանի , Թ . 7742 :

4. 1348ին գրած եւ յաջողապէս նկարապարզած է Աւետարան մը , բարեպաշտ Պօղոսի խնդրանքով .— Ձեռ . Երեւանի , Թ . 7857 :

5. 1355ին օրինակած է ժողովածու մը՝ իրեն համար : Ընդօրինակութեան մէջ մասը կատարած է իր ծերունի հայրը .— Յիշատ . ԺԴ . Դարի , Թ . 495 : Ձեռ . Երեւանի , Թ . 6938 :

6. 1358ին օրինակած է Նարեկ մը Վարդան միայնակեցի փափաքով .— Յիշատ . ԺԴ . Դարի , Թ . 523 :

7. 1362ին օրինակած է Դ . Արիստարգացիի Յաղագս Երկնայիմ Քահանայապետութեանց գիրքը՝ Սեբաստացի Յովհաննէս կրօնաւորի հրամանով .— Յիշատ . ԺԴ . Դարի , էջ 456–457 :

8. 1363ին ծաղկած է իր եղբոր Ստեփանոս Քահանայի օրինակած ժողովածուն .— Յիշատ . ԺԴ . Դարի , Թ . 556 :

9. 1365ին օրինակած է ձաշոց մը Սարգիս Քահանայի խնդրանքով .— Ձեռ . Երեւանի , Թ . 4656 :

10. 1371ին ծաղկապարզած է ձաշոց մը՝ օրինակուած Աւետիս Քահանայի որդի Յովհաննէս գրչի ձեռքով .— Յիշատ . ԺԴ . Դարի , Թ . 613 : Ձեռ . Երեւանի , Թ . 7449 :

Գ. Ստեփանոս Քահանայ , Գրիչ , Ծաղկող եւ Կազմող (1327? – 1402) , որդի Նատերի եւ Մլհաւանի , եղբայր Աւետիս սարկաւազի , հայր Յովհաննէս Գրչի , աշակերտ Նատեր Գրչի եւ ուսուցիչ Պաւղոս Գրչի (Յիշատ . ԺԴ . Դարի , էջ 460 , 623) : Իր գործունէութեան շրջանը տեւած է աւելի քան կէս դար , 1347–1401 : Այդ ժամանակաշրջանէն ծանօթ են աւելի քան երկուսասնեակ մը երկեր : Կը ներկայացնենք ժամանակագրական կարգով :

1. 1347ին օրինակած է Տօնապատմաւ մը : Կազմող՝ Նատեր : Ստացող՝ Աստուածատուր եւ Վարդան քահանայք .— Ձեռ . Ս . Յ . Թ . 372 :

2. 1352ին օրինակած է Աստուածաշունչ մը Քրիստոսասուր կրօնաւորի փափաքով.— Յիշտ. ԺԴ. Դարի, թ. 478:

3. 1352ին օրինակած է Աւետարան մը Յովհաննէս կուսակրօն քահանայի բաղձանօք.— Ձեռ. Երեւանի, թ. 7598:

4. 1354ին օրինակած է մէկ Մեկնութիւն Եսայեայ՝ Կիւրղի Աղեքսանդրացոյ, Դերջանեցի Մինաս կուսակրօն քահանային համար.— Հայկ. Թրգմ. էջ 507-508:

5. 1356ին օրինակած է Մարգարէութիւն Եսայեայ եւ Թուղբ Գաւդաի, Յոհան կուսակրաւն քահանայի հրամանով.— Ն. Քարամեանց, Յուլիանի Հայ. Ձեռ. Պէրլինի, 1888, թ. 5:

6. 1357ին օրինակած է Մեկնութիւն Քերականութեան՝ Վարդան Վարդապետի, Կարապետ Ընթերցատէր քահանային խնդրանքով.— Ձեռ. Երեւանի, թ. 2371:

7. 1363ին օրինակած է ժողովածու մը Սերաստացի Յովհաննէս կրօնաւորի հրամանով.— Յիշտ. ԺԴ. Դարի, թ. 556:

8. 1368ին, մասամբ դրած եւ աւարտած է Աստուածաշունչ մը: Ստացող՝ Յովհաննէս կրօնաւոր քահանայ.— Ձեռ. Երեւանի, թ. 2705:

9. 1377ին օրինակած է ճաշոց մը: Ստացող՝ Մանուէլ քահանայ.— Ձեռ. Ս. Յ. Թ. 12:

10. 1381ին օրինակած է ճաշոց մը: Ստացող՝ Թադէոս քահանայ.— Ձեռ. Երեւանի, թ. 7477:

11. 1391ին ծաղկած եւ կազմած է Մարկոս Գրչի օրինակած ճաշոցը: Ստացող՝ Առաքել Երէց.— Յիշտ. ԺԴ. Դարի, թ. 740: Ձեռ. Երեւանի, թ. 7446:

12. 1400ին օրինակած է մէկ Գիրք Պարապմանց՝ Կիւրղի Աղեքսանդրացիի, Խաչատուր Վարդապետի պատուէրով.— Ձեռ. Ս. Յ. Թ. 1206:

13. 1401ին օրինակած է Նարեկ մը Մելիտենցի Արրահամ քահանայի ցանկութեամբ.— Ձեռ. Երեւանի, թ. 3863:

Դ. Գրիգոր Սրկ. Գրիչ, 1330? - 1381?, որդի Նատեր Գրչի, եւ աշակերտ իր երէց եղբոր Աւետիսի: Խաղտեաց նահանգին Լալիկոպոս ձեռնաղբրուած է 1358ին.— Յիշտ. ԺԴ. Դարի, էջ 436, 457:

1. 1357ին օրինակած է Աւետարան մը Մարգարէ կրօնաւորի համար.— Ձեռ. Երեւանի, թ. 8388:

2. 1358ին մասնակցած է իր հօրը օրինակած ճաշոցին.— Ձեռ. Անկիւրիոյ, թ. 156:

Ե. Յովհաննէս Քահանայ Ծաղկոյ եւ Ոսկոյ, 1360? - 1420?, որդի Ստեփանոս Քահանայի, թոռ Նատեր Գրչի:

1. 1391ին, ըստ Երեւոյթին, մասնակցած է Մարկոս Գրչի օրինակած եւ իր հօրը ծաղկած ճաշոցի ծաղկութիւն.— Յիշտ. ԺԴ. Դարի, էջ 595: Ձեռ. Երեւանի, թ. 7446:

2. 1401ին ծաղկած է իր հօրը Ստեփանոս Քահանայի օրինակած Նարեկը.— Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, էջ 20: Ձեռ. Երեւանի, թ. 3863: